

A politikától a mítoszig

VOLT KÖZELMŰLT KÖLTÉSZETÜNKNEK egy paradoxona. A magyar líra, szinte végig a most megdőlő diktatórikus rendszer négy évtizede alatt, a valóságos emberi értékek védelmezője volt, s ennyiben igen fontos közéleti, mondhatnám így is: politikai szerepet töltött be. Emlékszünk nagy versekre, s egész költői életművekre, amelyek a nemzeti identitást és az emberi szabadságot védelmező szellemi ellenállásnak szinte egyetlen, de legalábbis legfontosabb fegyverei voltak. *Illyés Gyulára, Pilinszkyre, Nagy Lászlóra* hivatkozhatom.

Mindazonáltal maga a „politikai” költészet — úgy, ahogyan az valamikor *Petőfiné, Ady, József Attilánál* megszületett — szinte meg se szólalhatott. A nagy közös eszmények, például az ötvenhatos forradalom igazságainak védelme, és az elnyomó rendszer közvetlen bírálata nem kaphatott kifejezést. Az irodalom szabadsága Magyarországon, szerencsénkre, viszonylag jóval nagyobb volt, mint a *Ceausescu-féle* Romániában vagy a Husák által irányított Csehszlovákiában, ámde ennek a szabadságnak is voltak, méghozzá nagyon határozottan érvényesülő korlátai. Ezerkilencszázötvenhatról például közvetlenül semmiképpen sem nyilatkozhatott meg a költő, legalábbis akkor, ha a nemzeti emlékezettel és saját tapasztalataival megegyezően forradalomnak minősítette a történeteket.

A politikai költészetnek következképp álruhát kellett öltönie. A költő történelmi témák örvén fejezte ki ellenvéleményét, vagy éppen ezópuszi nyelvet alakított ki, s metaforák biztonsági hálójával érte el azt, hogy valamiképpen mégis ki-

mondhassa igazságait. Hogy az olvasó megértse, amit mondani akar, a hatalom viszont ne köthessen bele szavaiba. Emlékszem mulatságos esetekre, amikor a hajdani pártközpont alkalmazottai ravasz trükköket vetettek be annak érdekében, hogy megfessék a tulajdonképpen nyilvánvaló költői üzenetet.

Szinte az egész magyar költészet „politizált”, az ellenzéki szellemben fogant politikai költemény viszont a cenzúra durva tiltásaiba ütközött. Ebben állt a magyar közéleti líra paradoxona.

A CENZÚRÁNAK IMMÁR vége van, s a korábban tiltott politikai versek napvilágra kerülnek. Ezt igazolja *Eörsi István Nem vagyok kikerics* című új verseskönyve is. A költő eddig is úgy volt ismert, mint a „kádárista” hatalom ádáz ellenfele, aki éppen soha véka alá nem rejtett ellenzéki ségét következtében több alkalommal is arra kényszerült, hogy külföldön — Nyugat-Berlinben, Amerikában — keresse azt a nyugalmat, ami az alkotó munka egyik fontos feltétele.

Ugyanennek az alkotó munkának egy másik feltétele az állandó izgalom, a sok-sok kalandos tapasztalat. *Eörsi István* ebből is alaposan kivette a részét, hogy mást ne mondjak, a forradalom leverése után hosszú évekre börtönbe zárták. A bennfentesebbek tudták, hogy a váci vagy márianosztrai falak között is születtek versek, sőt, voltak közöttük olyanok is, amelyek kézirat formában terjedtek, még a szamizdatok megjelenése előtt: én például a *Szigeti József* miniszterhelyettest és kijelölt állami filozófust aposztrofáló *Az új Hegel* című szatírára emlékszem.

Nos, most ezek a harminc-

egynehány esztendővel ezelőtt világra jött börtönversek is végre kiszabadultak az írósztal fiókjából. Egész költői ciklus gyűjti őket egybe, ahogy egy másik ciklus pedig a régi barátot és költőtársat, a nagyszerű író, a korán meghalt *Gáli Józsefet* siratja el. *Eörsi István* versei es nemcsak börtönversei egy mindig merészen gondolkodó költőt mutatnak, a szellemes költői-nyelvi ötletek mellett azonban szerepet adnak az érzelmeknek is.

Szentmihályi Szabó Péter költői életműve szervelesen épül: mint maga mondja, most megjelent *Ugye?* című kötetevel befejezett „egy húsz éve megkezdett mondatot”. Ez a befejezés a költő interpretálása szerint az eddigi hét kötet címeinek összefüggő jelentésére utal: arra, hogy ezek a kötetecímek egybeolvasva maguk is valamiféle üzenetet fejeznek ki.

A BEFEJEZÉS GESZTUSÁNAK mindazonáltal lehetséges egy másik értelmezése is. Az tudniillik, hogy Szentmihályi Szabó most végre a maga politikai költő mivoltában is nyíltan szólhat, s ha régebben rákényszerült arra, hogy ilyen jellegű mondanivalóját utalások, metaforák vagy éppen anekdoták álruhájába rejtse, most nyíltan vállalhatja véleményét, s beszélhet a korábbi hatalommal szemben érzett indulatairól. Ez is befejezése valaminek: lezárása egy hosszúra nyúlt korszaknak, nyílt válalása egy politikai ellenzéki ségnek, egy kritikai magatartásnak.

Olyan verseire gondolok, mint a *Békeidőben*, a *Szocializmus?* vagy a *Kérlelhetetlenül*. Ezek a költemények azt a politikai rendszert utasítják el, amelyet nemrégiben még „létező szocializmusnak” neveztek

az illedelmes közírók. Mint politikai költő, Szentmihályi Szabó gyakran retorikai formákban ad hangot kritikai nézeteinek, ám ez a rétori magatartás sem fedheti el azt, hogy noha elégedett az idők változásával, az átélt tapasztalatok következtében bizony keserűnek és reménytelennek érzi magát.

Kiss Dénes És zeng a lélek című kötetében is sok jele van a közéleti, politikai érdeklődésnek, a költő mégis úgy gondolja, hogy elsősorban nem szókimondó kritikával, hanem az érvényes emberi és nemzeti értékek megnevezésével kell kiábrándító történelmi tapasztalataira válaszolnia. Ezért kap oly nagy szerepet költészetében a magyar múlt és közelmúlt, elsősorban a költészet és az irodalom: *Berzsenyi, Illyés Gyula, Kassák, Szabó Dezső, Weöres Sándor*. Ők igazítják el az időben, s az ő munkásságuk jelzi számára a megsérült nemzeti identitás orvoslásának lehetőségét.

A MŰLT ÉS MOST már nemcsak a történelmi, hanem a mitikus múlt fénylik fel *Kiss Anna Az esély* című új kötetének verses játékaiban és lírai-epikai költői kompozícióiban is. A költő saját külön világot teremtett, s ebben a világban éppúgy szerepet kap a tárgyi világ, a köznapiság, élet, mint a lidérces mesevilág, a boszorkányos babona. A történetek, személyes mítoszok, mélyen pedig az emberi sors mindennapi, mégis mitikus drámai jelennek.

Mind a négy kötetet a *Szépírodalmi Kiadó* jelentette meg.

Pomogáts Béla